

Незвычайнае ў звычайным

«Беларуская думка» склала топ-10 нетыповых музеяў Беларусі

Пандэмія, канечне ж, мала спрыяе наведванню музеяў. Але жыццё бярэ сваё. Таму адмаўляцца ад знаёмства з цудоўным светам гісторыі і мастацтва наўрад ці варта. Тым больш, што беларускія музеі здольны задаволіць самыя вытанчаныя густы. Менавіта таму з'явілася ідэя пазнаёміцца з музейнымі ўстановамі, як нам уяўляецца, самымі неверагоднымі.

Вядома, у кожнага свой густ і свае прыхільнасці. Адбіраючы «кандыдатаў» для нашага агляду, мы кіраваліся толькі двума прынцыпамі – незвычайнасць і цікавасць.

Найперш хацелася б завітаць у аграгарадок Бездзеж Драгічынскага раёна, дзе кожнаму гарантуе шмат прыемных уражанняў **Музей «Бездзежскі фартушок»**. Гэта сапраўды ўнікальны праект і аналаг яму наўрад ці знойдзецца дзе. Музей, як няцяжка здагадацца, прысвечаны адметнаму прадмету вопраткі, пераважна жаночай – фартуху. Іх тут каля 300. І ніводнага аднолькавага. Экспазіцыя расказвае пра тое, як ствараецца гэты элемент адзення, якія фасоны і ўзоры былі і застаюцца характэрнымі для Бездзежа і наваколя. Цікава, што мясцовыя майстрыхі выраблялі фартушкі ўручную. Ткалі іх з вельмі тонкіх ні-

так, фарбавалі выключна натуральнымі фарбамі, здабытымі з прыродных матэрыялаў: чорны колер – з сажы, чырвоны – ад шалупіння цыбулі, шышак вольхі. На кожнае свята ў кожнай жанчыны быў адмысловы, «парадны» фартух, некалькі іншых – для паўсядзённага карыстання. Увесь працэс нараджэння фартушка можна пабачыць на свае вочы, пры жаданні нават паўдзельнічаць у майстар-класе.

Музей знаёміць таксама з іншымі мясцовымі рамёствамі, вясковым побытам. Шмат увагі надаецца адметнасцям сялянскай працы і кухні. Тут жа можна прадэгуставаць розныя далікатэсы і прысмакі.

Наступны адрас нашага пазнавальнага маршруту – вёска Зарачча Браслаўскага раёна. Менавіта тут знаходзіцца ці не адзіны на ўсёй постсавецкай прасторы **Музей кніжных закладак**. Гэта толькі на першы погляд можа здацца, што нічога цікавага няма ў палосцы паперы, якой мы пры беражлівым абыходжанні з кнігай пазначаем тое месца, дзе перапынілі чытанне. Насамрэч кніжная закладка можа быць носьбітам інфармацыі, сувенірам, дапаможнікам у чытанні. А яшчэ яна не заўсёды папяровая. З разнастайных матэрыялаў – тканіны, скуры, футра, металу, пластыку, сілікону, драўніны – вырабляліся і вырабляюцца дагэтуль закладкі.

1

Топ-10 нетыповых музееў Беларусі па версіі часопіса «Беларуская думка»

- 1 Музей «Бездзежскі фартушок»
в. Бездзеж Драгічынскага раёна
- 2 Музей кніжных закладак
в. Зарачча Браслаўскага раёна
- 3 Музей грошай «Groshi»
г. Мінск, вул. Зыбіцкая, д. 6
- 4 Музей мініяцюр «Краіна міні»
г. Мінск, пр. Незалежнасці, д. 25
- 5 Музей карэт
г. Мінск, вул. Кірылы і Мяфодзія, д. 8
- 6 Музей дзяцінства
г. Мінск, пр. Незалежнасці, д. 28
- 7 Музей «Водар чароўных траў і раслін»
г. Гродна, вул. Антонова, д. 20.
- 8 Музей валуноў
г. Мінск, вул. Акадэміка Купрэвіча
- 9 Музей хлеба
аграгарадок Бацвінава Чачэрскага раёна
- 10 Музей міфалогіі і лесу
г. Заслаўе, вул. Рыначная, д. 4

Гаспадыня музея Алена Булкіна значную частку свайго жыцця прывяла ў Санкт-Пецярбург. Там працавала інжынерам. Ідэяй збіральніцтва «захварэла» яшчэ ў школьныя гады. Адноўчы, дапамагаючы ў бібліятэцы разбіраць кнігі, яна ў літаральным сэнсе зачаравалася некалькімі пакінутымі закладкамі, захавала іх. Так быў пакладзены пачатак яе захапленню. З таго часу мінула больш як 50 гадоў, за якія Алена Вітальеўна змагла сабраць амаль 10 тысяч арыгінальных закладак. Яна іх набывала, выменьвала ў букмаркераў – так называюць калекцыянераў закладак. Сябры і знаёмыя прывозілі іх у якасці сувеніраў з розных краін, часам дарылі і незнаёмыя людзі.

Шэсць гадоў таму жанчына пакінула шумлівую паўночную расійскую сталіцу і для спакойнага і размеранага жыцця выбрала Браслаўшчыну. У вёсцы Зарачча набыла дом, у якім размясціла на ўсеагульны агляд частку сваёй калекцыі. З-за недахопу выставачнай прасторы ў музейную экспазіцыю трапіла крыху больш як 5 тысяч экспанатаў. Пра што яны могуць нам расказаць? Ды пра што заўгодна. Дапытлівы чалавек з аповеду гаспадыні музея і нагляднага матэрыялу можа ўзяць не менш інфармацыі, чым з энцыклапедыі – пра развіццё друку, рэкламы, гістарычных слаўтасці краіны, народныя традыцыі, музеі, скарбы, спартыўныя дасягненні. Ёсць сярод іх некалькі імянных закладак, якія Алена Вітальеўна прыдумала і нават запатэнтавала.

Заўзятых падарожнікаў ужо нельга здзівіць музеймі... грошай. Падобныя

сустракаліся нам у Вільнюсе, Кіеве і Кракаве. Але адна справа знаёміцца з чужой «грашовай гісторыяй», зусім іншая – з айчыннай. Акурат такую магчымасць дае сталічны Музей грошай «Groshi». Яго гаспадар вядомы беларускі нумізмат Андрэй Місько рэалізаваў адмысловы праект дзеля таго, каб расказаць пра гісторыю грашовага абароту за апошнія 2000 гадоў менавіта на беларускай зямлі.

Андрэй Мікалаевіч перакананы: грошы – гэта люстэрка дзяржавы і таго, што ў ёй адбываецца. Праз манеты і банкноты тут можна прасачыць гісторыю Беларусі, той складаны шлях, які прайшла наша краіна да незалежнасці. У музейнай экспазіцыі толькі арыгінальныя грашовавы адзінкі, якія былі ў абарачэнні на беларускай зямлі ў розныя гістарычныя перыяды – у час Кіеўскай Русі, Вялікага Княства Літоўскага, Рэчы Паспалітай, Расійскай імперыі, міжваеннай Польшчы, Савецкага Саюза і, канечне, сучаснай Беларусі.

Асаблівую цікаваць выклікаюць так званыя «часовыя» грошы, якія ўводзіліся ў абарачэнне падчас Першай сусветнай і Вялікай Айчыннай войнаў, рэвалюцыйных падзей 1917–1920-х гадоў. Надзвычайную цікавасць выклікае банкнот у памеры 5 злотых, надрукаваны ў 1794 годзе ў час паўстання пад кіраўніцтвам Тадэвуша Касцюшкі. Гэта былі першыя папяровыя грошы на тэрыторыі Рэчы Паспалітай. Цікава, што яны нічым не забяспечваліся, адзінай гарантыяй іх трываласці была зямля, якую кантралявалі паўстанцы. І такіх цікавостак у «Groshi» нямала.

А вось пазнаёміцца з большасцю беларускіх архітэктурных выдатнасцей і адчуць сябе пры гэтым казачным Гуліверам можна яшчэ ў адным месцы нашай сталіцы – **Музеі мініяцюр «Краіна міні»**. Сёння толькі тут можна з вышыні птушынага палёту адначасова падзівіцца на Нясвіжскі, Мірскі і Лідскі замкі, Чырвоны касцёл і Жыровіцкі праваслаўны манастыр, палац Румянцавых-Паскевічаў, Холмскія вароты Брэсцкай крэпасці...

Як расказвае заснавальнік музея Яўген Данілік, кожны макет – гэта маленькая, пераважна ў маштабе 1:100, копія слаўтасці – сапраўдны твор мастацтва. Да іх стварэння падышлі скрупулёзна, захоўваючы ўсе асаблівасці архітэктурных форм і стыляў. Напрыклад, на стварэнне макета Нясвіжскага замка зрасходавана больш як 6 тысяч адмыслова выразаных кавалкаў белага пластыку. Крэўскі замак узноўлены ў макетным варыянце паводле меркаванага архітэктурнага малюнка рэстаўрацыі. Больш выразна адчуць атмасферу мінулага наведвальнікам дапамагаюць узноўленыя сцэны бітваў, рыцарскіх турніраў побач з некаторымі копіямі. Усяго ў экспазіцыі каля 30 макетаў беларускіх архітэктурных выдатнасцей. Прычым гэта як існуючыя, так і страчаныя аб'екты. Усе яны адабраны па прынцыпе гістарычнай і культурнай значнасці, а таксама ў прывязцы да розных абласцей краіны. Экспазіцыя музея пастаянна актыўна пашыраецца і ўдасканальваецца. Плануецца стварыць 70 макетаў, якія дапамогуць уявіць разнастайнасць і, безумоўна, надзвычайную прыгажосць архітэктурнай спадчыны Беларусі.

5

Гісторыя пануе ў яшчэ адной незвычайнай сталічнай установе – **Музеі карэт**. Тут можна пабачыць розныя сродкі перамяшчэння на коннай цязе, якія калясілі па Мінску на рубяжы XIX–XX стагоддзяў. Большасць з іх – прадметы сённяшняга часу, але старанна і з улікам усіх тэхналагічных драбніц вырабленыя майстрамі па старых чарцяжах і апісаннях. Адметнасць нават у назвах: дыліжанс, фаэтон, кабрыялет, брычка, дрожкі, сані. Кожная карэта мела сваё прызначэнне і функцыю. Напрыклад, вялікая чатырохмесная каляска выкарыстоўвалася для сямейных прагулак заможных гараджан, а адзіночнай кіраваў выключна сам уладальнік, без рамізніка. Цікава, што практычна на ўсіх карэтах можна падарожнічаць, праўда, толькі ў візуальнай прасторы. Але гэта таксама вельмі захапляе.

Уражвае імправізаваная карэтная майстэрня, шматлікі рамізніцкі рыштунак. Дарэчы, з экспазіцыяй можна знаёміцца і без экскурсавода. Бо інтэрактыўны інфакіёск здольны адказаць на любыя пытанні, звязаныя з «коннай галіной»

4

6

Мінска пазначанага вышэй часу, а таксама вытворчасцю і эксплуатацыяй гужавых транспартных сродкаў.

Нягледзячы на сваю назву – **Музей дзяцінства**, ён выклікае інтарэс як у дзяцей, так і дарослых. Экспазіцыйная калекцыя належыць аднаму чалавеку – мінчанцы Галіне Сыракваш. Яна доўгі час збірала лялькі, а затым вырашыла падзяліцца сваім захапленнем з усімі, каму гэта цікава. І такіх людзей, як сведчаць водгукі наведвальнікаў, даволі шмат. Дзеці, што прыходзяць сюды, акунаюцца ў сапраўдны казачны свет – велізарная калекцыя лялек і цацак розных відаў, колераў і памераў не можа не радаваць і не забаўляць. Тыя ж самыя цацкі і дарослых вяртаюць у бесклапотнае дзяцінства.

Акрамя забаўляльнага, многія экспанаты маюць і пазнавальны характар. Бо, паводле свайго паходжання, яны з'яўляюцца прадстаўнікамі самых розных краін і эпох. Ёсць, напрыклад, копіі старажытных гліняных лялек, якія захоўваюцца ў Нацыянальным археалагічным музеі ў Афінах і ў Музеі Вікторыі і Альбрэхта ў Лондане. Частка іх – рэплікі, якія вырабілі таленавітыя беларускія майстры.

Ужо сама назва – **Музей «Водар чароўных траў і раслін»** – гаворыць пра яго нетыповасць. Ён арганізаваны і трэці год працуе ў Гродзенскім дзяржаўным экалага-біялагічным цэнтры дзяцей і моладзі. Ідэя належыць педагогам цэнтры, якія вырашылі акумуляваць... пахі раслін, што растуць на тэрыторыі нашай краіны. У экспазіцыі музея водараў амаль 80 відаў. Некаторыя пахі нам добра вядомыя: палыну, рамонку, чаромхі... Але абавязкова знойдуцца і не такія звыклія – сухацвету, арэгана, лаванды і іншыя.

Травы-экспанаты тут месцяцца не толькі ў гербарыях, але і ў невялічкіх мяшочках – сашэ. Іх таксама экспануюць у выглядзе лялек-траўніц. Ёсць і ўзоры мыла, зваранага з канкрэтных відаў траў. Тут жа неабходная інфармацыя пра кожную расліну і звесткі пра тое, наколькі эфектыўнай альтэрнатывай таблеткам і іншым штучна створаным лекам могуць стаць травяныя адвары.

7

Ці не ўсе экспанаты музея пахаў збіраюць і сушаць летам навучэнцы экалага-біялагічнага цэнтры. Пра кожны водар дзяўчынкі і хлопчыкі расказваюць з такім захапленнем, што не зацікавіцца проста немагчыма. Напрыклад, можна атрымаць аўтарытэтны адказ на пытанне, чым карысная герань. Аказваецца, яна адпужвае моль і валодае супрацьзапаленчым эфектам. А папулярная прыправа размарын эфектыўна ўмацоўвае імунітэт.

Адзіны ў краіне музей, які працуе кругласутачна, без абеда і выхадных, гэта **Музей валуноў**. Ён размешчаны ў паркавай зоне сталіцы на плошчы 6,5 гектара. Экспазіцыя складаецца з 2130 камянёў з усёй Беларусі. Валунамі выкладзена карта Беларусі, на якой каменнымі навалямі пазначаны буйныя населеныя пункты, а таксама рэчкі, азёры, узгор'і. Тут ёсць камяні самых розных відаў і парод, а таксама, без перабольшання, гістарычныя. Вось як адзін з іх, пад назвай «Дзед», служыў у даўнія часы цэнтрам паганскага капішча. На знакамітых Барысавых камянях высечаны шасціканцовыя крыжы і надпісы.

8

На «Крыжы Стэфана Баторыя», паводле падання, абедаў сам валадар Вялікага Княства Літоўскага ў час аднаго са сваіх паходаў на ўсход. На думку экспертаў, мінскі Музей валуноў не мае аналагаў у Еўропе.

Цікавым падаецца нам і **Музей хлеба**. Ён заснаваны мясцовымі энтузіястамі ў аграгарадку Бацвінава Чачэрскага раёна. Тут можна прасачыць шлях ад маленькага зярняці, кінутага ў зямлю, да духмянага бохана, які дасталі з сялянскай печы. Наведвальнікі могуць паўдзельнічаць у старадаўніх беларускіх абрадах, звязаных з вырошчваннем збожжа, гатаваннем і захоўваннем хлеба, а таксама наведаць майстар-класы па выпяканні дамашняга хлеба па даўніх рэцэптах. Іх беражліва захоўваюць мясцовыя гаспадыні. Ну й, вядома, прыемна пакаштаваць духмяную выпечку з выключна натуральных інгрэдыентаў: мукі, вады, солі і рошчыны.

Экспазіцыя ў Заслаўі, што пад Мінскам, **Музей міфалогіі і лесу**, мае статус – для дзяцей. Але што перашкаджае нам, дарослым, успомніць сваё дзяцінства?!

Заслаўскі музей не мае аналагаў у краіне. Ён створаны з мэтай знаёміць сучасную моладзь з навакольным светам продкаў, вучыць шанаваць прыроду. І, трэба зазначыць, супрацоўнікам, якія распрацоўвалі праект экспазіцыянай прасторы, шмат што ўдалося. Пачынаецца агляд з выставы выцінанкі – традыцыйнага народнага рамяства. Гэта – ажурны ўзор, выразаны з белай, чорнай ці каляровай паперы. У музеі пад Мінскам яны прысвечаны язычніцкім багам і казачным істотам з беларускага

9

фальклору. Сама ж экспазіцыя дзеліцца на дзве часткі – лясную і міфалагічную. Спачатку вас спаткаюць звяры і птушкі, што насяляюць беларускія лясы, а потым – Ваўкалак, Вадзянік, Русалка, Лясун і іншыя лясныя духі. Знаёмства з імі суправаджаецца ляснымі гукамі і светлавымі эфектамі. Яны і ствараюць містычную і запамінальную атмасферу.

Вядома, гэта далёка не ўсе незвычайныя музеі Беларусі. Выбраная дзясятка, магчыма, самая нетыповая. З гэтым, дарэчы, збольшага пагадзілася начальнік упраўлення культуры і народнай творчасці Міністэрства культуры Наталля Задзяркоўская. Паводле яе слоў, музейная галіна краіны сёння налічвае амаль 2 тысячы самых розных аб'ектаў, з якіх 159 знаходзяцца непасрэдна ў падпарадкаванні міністэрства. Адметна, што з году ў год «музейны фонд» Беларусі пашыраецца якраз за кошт прыватных музеяў. Цікаваць да іх даволі вялікая.

Адметна, што і дзяржава зацікаўлена ў існаванні такіх музеяў. Яшчэ ў 2011 годзе заканадаўча былі нададзены аднолькавыя правы з пункту гледжання падаткаабкладання як дзяржаўным, так і прыватным установам. Прынамсі, апошнія таксама не выплачваюць падатак на нерухомую маёмасць і зямельны падатак, маюць пэўныя льготы на падатак на прыбытак.

Відавочна адно: нягледзячы на розную спецыфіку, яны аказваюць станоўчы ўплыў на нацыянальны культурны ландшафт і, вядома ж, садзейнічаюць захаванню і папулярызацыі гісторыка-культурнай спадчыны.

Сяргей ЖОЛУД